

Polemiki i dyskusje

O MUZEUM MORZA I POMORZA POLSKIEGO

Jako wieczysty pomnik zwycięstwa nad Niemcami oraz powrotu Morza i Pomorza do Macierzy Polskiej, Naczelna Dyrekcja Muzeów i Ochrony Zabytków przy Ministerstwie Kultury i Sztuki winna stworzyć monumentalne Muzeum Morza i Pomorza Polskiego w Gdańsku. Państwowe to Muzeum Regionalne będzie reprezentacją nauki, techniki, kultury i sztuki Państwa Polskiego nad Bałtykiem. Będzie to Muzeum wielodziałowe, tak gromadzone i opracowane zespołowo, aby zarówno w działach wystawowych, jako też w magazynach naukowych dało całokształtny obraz przyrody: morza i ziemi, świata roślinnego i zwierzęcego, wyglądu człowieka oraz jego kultury materialnej i duchowej od czasów najdawniejszych do obecnych, sztuki polskiej dawnej i współczesnej, techniki, przemysłu i handlu polskiego na Pomorzu Polskim. Ta jednolitość obrazu Morza i Pomorza Polskiego może być uzyskana przez konsekwentne opracowanie muzealne zarysu historycznego: a) krajoobrazu od powstania do jego form współczesnych, b) dziejów flory i fauny od epoki trzeciorzędowej do czasów historycznych, z uwzględnieniem zmian klimatu, oddziaływającego bezpośrednio i pośrednio na gatunki i rodzaje świata roślinnego i zwierzęcego, opracowanego systematycznie, c) dziejów człowieka przedhistorycznego od epoki lodowej poprzez całą epokę prasłowiańską i prapolską do wczesnego średniowiecza, d) dziejów kultury i sztuki polskiej średniowiecza i czasów nowożytnych, e) kultury ludu wiejskiego na zachodnim i środkowym Pomorzu, oraz f) dziejów marynarki, handlu i przemysłu

polskiego w portach bałtyckich na przestrzeni wieków. Oddzielny dział winna tworzyć galeria rzeźby i malarstwa polskiego XIX i XX wieku jako przekrojowy dział reprezentacyjny sztuki całej Polski współczesnej.

W takim ujęciu Muzeum Morza i Pomorza Polskiego będzie par excellence muzeum historycznym, zwłaszcza w części wystawowej. Na tle cech krajoobrazowych i cyklu świata roślin i zwierząt ujawni się w pełnej mierze życie człowieka, jego grup społecznych, tworzących stadia rozwojowe kultury i sztuki, a więc stwarzających historię Morza i Pomorza. Niemniej Muzeum to będzie się składało w całym swym zespole z autonomicznych działów systematycznych, reprezentowanych naukowo w części zasobowej przez magazyny naukowe, pracownie naukowe i techniczne oraz przez specjalne księgozbiory.

Muzeum Morza i Pomorza Polskiego może powstać tylko przy ścisłej współpracy, pod egidą Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, następujących Ministerstw: Ziemi Odzyskanych, Oświaty tudzież Żeglugi i Handlu Zagranicznego oraz Przemysłu, jako też podległych tym resortom instytucji naukowych: 1) Uniwersytetu w Toruniu, 2) Instytutu Bałtyckiego, 3) Instytutu Zachodniego, 4) Muzeum Ziemi, 5) Muzeum Zoologicznego, 6) Instytutu Rybackiego, 7) Szkoły Morskiej, 8) Politechniki Gdańskiej, 9) Akademii Leżarskiej w Gdańsku. Instytucje te dysponują na miejscu specjalistami, tak nieodzownie potrebnymi w Muzeum, głównie w zakresie przyrodoznawczym,

technicznym i propagandowym, a także w niektórych działach humanistycznych. Muzeum Morza i Pomorza Polskiego musi być nadto otoczone specjalną opieką delegata Rządu dla spraw morskich i wojewodów: szczecińskiego, bydgoskiego i gdańskiego, jako też Urzędu Morskiego, których to władz morskich i pomorskich pierwszym obowiązkiem winno być oddanie tymczasowego gmachu, wystarczającego na wygodne pomieszczenie zbiorów i pracowni muzealnych, a następnie rozpoczęcie budowy nowoczesnego gmachu muzealnego, godnego Pomnika Zwycięstwa.

Muzeum Morza i Pomorza Polskiego winno składać się z następujących działów:

- a) geologicznego i geograficznego,
- b) hydrograficznego,
- c) botanicznego,
- d) zoologicznego wraz z akwariem,
- e) prehistorycznego i wczesnodziejowego,
- f) antropologicznego,
- g) etnograficznego i etnologicznego,
- h) historyczno-kulturalnego,
- i) historyczno-politycznego,
- j) historyczno-technicznego,
- k) historyczno-handlowego,
- l) galerii współczesnej rzeźby i malarstwa polskiego.

Na zbiory, w pierwszym okresie tworzenia Muzeum, muszą się złożyć umiejętnie wybrane i razem zebrane działy muzeów w Szczecinie, Słupsku, Darłowie, Koszalinie i w innych mniejszych muzeach Pomorza, oraz zbiory muzealne Gdańska. Polityka muzealna na Pomorzu winna iść w kierunku stworzenia jednego monumentalnego muzeum w Gdańsku, mającego wszelkie warunki porządnej i owocnej pracy naukowej i dydaktycznej w tym regionie, oraz utworzenia 3—5 mniejszych muzeów krajoznawczych o charakterze dydaktyczno-propagandowym w ważniejszych miastach wojewódzkich i powiatowych. Na re-

alizację tylko takiej, jedynie słusznej polityki muzealnej na Pomorzu możemy się zdobyć z uwagi zarówno na szczupły nasz personel muzeologiczny, jako też na trudne warunki finansowe Państwa Polskiego, które to fakty nie prędko ulegną zmianie na lepsze. Największy jednak wysiłek organizacyjny, finansowy i reprezentacyjny należy wyteńczyć w kierunku stworzenia na europejską skalę Muzeum Morza i Pomorza Polskiego. Analogie w zespolowości autonomicznych zresztą działów, stwarzających jednolite Muzeum Narodowe wielodziałowe, są mi znane z Wiednia, Londynu, Kopenhagi, Oslo, Göteborgu i Sztokholmu. W działach przyrodniczych pewnym wzorem może być Muzeum Oceanograficzne w Monaco. Ścisłego przykładu szeroko pojętego muzeum regionalnego wielodziałowego, w takim ujęciu jak Muzeum Morza i Pomorza Polskiego, nie znam z miast europejskich. Oczywiście szczególnie nacisk musi być położony na obiektywność naukową opracowań wystawowych, mających jednak charakter syntetyczny, dydaktyczny, łatwo zrozumiały dla średnio wykształconego widza. Droga do takiego obrazu całokształtnej wiedzy musi przez szerokie uwzględnienie rekonstrukcyj krajobrazów, flory i fauny, prehistorii i historii grup społecznych, kultury ludowej i dziejów handlu i przemysłu Pomorza Polskiego w szeregu dioram (na wysokim poziomie wykonania artystycznego), w wielości modeli, opracowań kartograficznych i w pieczołowicie zespolowo i jedną metodą wypracowanych objaśnieniach poszczególnych okazów i ich zbiorowości, łączących się na zarysy historyczne i na opisy współczesności w zakresie wyczerpującej problematyki poszczególnych działów.

Tego rodzaju postulaty wymagają dobranego i ściśle z sobą współpracującego personelu naukowego i

technicznego. Na czele Muzeum Morza i Pomorza Polskiego musi stać dyrektor, oraz wicedyrektor, którzy winni być zarazem kierownikami jednego z działów muzealnych. Jeżeli dyrektorem będzie humanista, to wicedyrektorem powinien być przyrodnik, aby zgodnie koordynować prace całego Muzeum. Do ich pomocy muszą być przydzieleni urzędnicy administracyjni: sekretarz, skarbnik i intendent wraz z odpowiednim biurem pomocniczym. Na czele poszczególnych działów stać winni kierownicy działów, którym podlegać winni kustosze, adiunkci i asystenci.

Jako organ ustalający ścisłą współpracę działów oraz jako organ wewnętrzny doradczy i opiniodawczy dla Dyrekcji Muzeum, istnieć winna Rada Naukowa, złożona z kierowników działów pod przewodnictwem Dyrektora. Jako organ zaś kontrolujący i zarazem opiekuńczy dla Muzeum należy powołać specjalną Komisję Muzealną, złożoną z przedstawicieli zainteresowanych ministerstw, województw i instytucji naukowych i organizacji społecznych, obradującą pod przewodnictwem Naczelnego Dyrektora Muzeów i Ochrony Zabytków. Dodać tu jeszcze trzeba, że Muzeum Morza i Pomorza Polskiego winno blisko współpracować z ochroną zabytków: przyrody, prehistorii i historii kultury i sztuki.

W dziale pracowni technicznych należy uwzględnić ogólne pracownie, podległe bezpośrednio Dyrekcji Muzeum, oraz specjalne pracownie i laboratoria, głównie preparatorskie i konserwatorskie, podległe kierownikom działów.

Wyposażenie pracowni naukowych winno stać na poziomie badawczym, gdyż w drugim etapie swojego rozwoju musi Muzeum Morza i Pomorza Polskiego oprzeć się na własnych systematycznych badaniach naukowych. Tą drogą jedynie można

uzupełniać luki w zbiorach podstawowych i wystawowych, tudzież utrzymywać wszystkie działy Muzeum na poważnej wyżynie naukowej. Ogólnie można by powiedzieć, że cała rozwijająca się wiedza o Polskim Morzu i Pomorzu winna być skupiona w Muzeum tego właśnie obszaru, oczywiście w najbliższej współpracy z Uniwersyteciem Toruńskim, Instytutem Bałtyckim, Instytutem Zachodnim i innymi instytucjami naukowymi na Pomorzu. Nie zawadzi dodać, że analogiczne, odpowiednio do rozmiaru terenu, jednak mniejsze Muzeum, poświęcone Pomorzu Mazurskiemu, powinno powstać w Olsztynie, jako w centrum regionu mającego odrębne oblicze krajobrazowe, historyczne i kulturowe.

Wyniki badań terenowych i historycznych, prowadzonych przez Muzeum, winny być publikowane po polsku i angielsku w specjalnym rocznym periodyku, np. pod tytułem: „Morze i Pomorze Polskie“, który by się składał z trzech równoległych seryj: A. przyrodniczej, B. prehistorycznej, antropologicznej i etnograficznej, i C. historycznej, pod naczelną redakcją Dyrekcji Muzeum, a w zakresie poszczególnych specjalności redagowanych przez kierowników działów. Byłaby to zarazem reprezentacja nauki w zakresie pomoroznawstwa i osiągnięć muzeologicznych wobec zagranicy. Drogą zaś wymiany za te publikacje otrzymałoby Muzeum szereg nieodzownie potrzebnych do prac naukowych, a kosztownych i trudnych do nabycia czasopism zagranicznych.

Rzecz prosta, że tak pojęte wielodziałowe Muzeum Morza i Pomorza Polskiego musi wiele kosztować. Gdyby miało biedować i w ślad za tym chrumać pod względem naukowym i muzealnym, to rzeczywiście szkoda go tworzyć. Musi ono albo porządnie repre-

zentować w bałtyckim oknie na świat Rzeczpospolitą Polską, albo nie należy podejmować tej inicjatywy.

Trudno przypuścić, mimo rozłożenia wydatków na kilka resortów, żeby budżet roczny Muzeum Morza i Pomorza Polskiego w ramach budżetu Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków mógł być w pierwszym okresie organizacji mniejszy niż dwanaście milionów złotych. I poniżej tego poziomu trudno zejść przy konkretnym planowaniu poważnej pod względem naukowym, dydaktycznym i reprezentatywnym instytucji muzealnej.

W schemacie ogólnym rozmieszczenia głównych muzeów w Polsce nasuwa się następujące ujęcie pozycji Muzeum Morza i Pomorza Polskiego:

A. *Muzea centralne w Warszawie:*

a) Muzeum Narodowe, b) Państwowe Muzeum Archeologiczne, c) Państwo-

we Muzeum Zoologiczne, d) Państwowe Muzeum Ziemi.

B. *Muzea Okręgowe:* 1) w Krakowie, 2) w Poznaniu, 3) we Wrocławiu, 4) w Bytomiu, 5) w Gdańsku, 6) w Olsztynie, 7) w Lublinie, 8) w Łodzi, 9) w Kielcach, 10) w Zakopanem.

C. *Muzea krajoznawcze i lokalne* o ile możliwości w środowiskach regionalnych albo turystycznych i w miastach historycznych.

Oczywiście pomijam tu muzea specjalne, które mogą być powoływane do życia w ślad za potrzebami danych środowisk naukowych. Chodzi mi tylko o zasadniczy terytorialny podział muzeów w Polsce jako substrat do dyskusji w związku z sensem powołania do życia Muzeum Morza i Pomorza Polskiego.

Włodzimierz Antoniewicz